

Péter Demény

*O carte-confesiune intensă,
scrisă cu nerv, care surprinde perfect
stări psihologice, existențiale și erotice.*

Mihail Vakulovski

Lesirea din vârtej

O continuare a bestsellerului *Vârtej* în reluare

Iubind-o pe Mikuna, mi-am zărit conturul iubirii.

Cât de mult m-am zbatut pentru această frază, în ambele sensuri ale cuvântului, sau mai degrabă în ambele istorii ale sale: atât eu, personal, chinându-mă ca un cașalot care vrea să țâșnească din apă și nu reușește, cât și eu, scriitorul, care vrea să se povestească și nu reușește nici el. Întocmai cum zice Yourcenar, prin fraza aceasta, aidoma picturului care, așezat în fața orizontului, își deplasează mereu șevaletul la dreapta, apoi la stânga, am găsit, în fine, perspectiva cărții.

Mai corect însă ar fi să spun: *îmi găsesc* conturul iubirii. Deoarece asta se întâmplă, și se întâmplă cât se poate de în prezent. Din fericire, nu pot să vorbesc la trecut despre iubirea noastră, deși poate că atunci aș putea spune liniștit: m-am maturizat. Dar nici acest enunț simplu nu pot să-l scriu, pentru că n-ar fi adevărul adevărat, iar eu mi-am propus să spun doar ceea ce este adevărat, tot așa cum mi-am propus asta în romanul *Vârtej în reluare*. Yourcenar

zice și că în unele momente i s-a întâmplat să simtă că Hadrian mințea. Trebuia atunci să-l lase să mințea, ca noi toți. N-aș vrea să mă asemăn cu niciunul dintre ei sau, dacă o fac, să n-o fac din aroganță. Vreau să spun doar că, dacă mint, nu sunt conștient de asta, mint pentru că ăsta mi-e adevărul acum. Primul meu roman a fost sincer în privința copilăriei, a primei mele căsnicii și a primei mele legături mistuitoare; acesta va fi sincer în privința a ce s-a întâmplat de atunci încolo. Dar evident că nu e un proces-verbal sau o dare de seamă: este un roman în care frazarea e totul, așa cum sinceritatea e totul. Nu vreau să zic că numai scriitorii sau artiștii înțeleg asta; dar cu siguranță că înțeleg numai cei care au încercat măcar să fie onești cu ei înșiși.

Vârtej în reluare l-am scris în limba maghiară, așa cum această carte a început să se scrie în mine în limba română. La facultate, un profesor ne-a explicat că titlul original al piesei ionesciene este *Le roi se meurt*, ceea ce nu înseamnă „regele moare”, ci „regele se moare”: în această diateză reflexivă se scrie și romanul meu. Cu toate că nu mi-e tocmai ușor să scriu în română, știu că ăsta e lucrul cel mai onest în acest moment.

Și mai e onest să spun adevărul, tot adevărul și numai adevărul. Din cauza grozăviilor pe care

le-am trăit în copilărie și de care am dat seamă în *Vârtej în reluare*, nu puteam să mă încred în părinți, iar din cauza asta nu m-am putut încrede nici în Dumnezeu; mai mult, m-au obosit toate tradițiile și datinile, ba chiar mi s-a făcut lehamite de ele, pentru că nu credeam că există vreun adevăr în a continua ceea ce au început părinții. Niciodată nu m-am simțit bine într-o biserică, și dacă mă duceam la slujbă, făceam observații de intelectual: „a fost o predică bună“, „vorbește bine preotul ăsta“. Biserica nu e locul unde să pot crede în ceva sau în cineva supranatural, cu atât mai puțin locul unde mă duc să găsesc confortul sufletesc sau spiritual al faptului că sunt printre oameni care cred ceea ce cred eu. Nu m-am simțit niciodată bine în mijlocul unei mulțimi, de aceea nu m-am dus niciodată la vreun meci, la vreun concert rock sau la vreun festival unde fojgăiește lumea. Am fost și, într-o bună măsură, am rămas un mizantrop.

Așadar, singurul loc unde mă pot confesa și unde pot defula este literatura. Scrisul m-a salvat probabil de multe, și pe alții i-a salvat de impulsivitatea mea colerică, din care totuși a rămas destulă și pentru familia mea sau pentru colegi și prieteni. Probabil că asta e cauza pentru care scriu prea mult, așa cum e și cauza pentru care scriu prea sincer,

venindu-mi greu să pun niște limite între lucrurile pe care ar trebui să le spun și cele care ar trebui să rămână ascunse, așa cum îmi e greu și să trasez o linie dincolo de care începe discreția. Dacă tac, tac despre tot, dacă vorbesc, vorbesc despre tot, nu pot fărâmița sau nuanța.

Firește, atunci când am pornit spre Bijutra, orașul încă și mai mic decât Târgu Mureș, unde trăisem șapte ani, nu aveam gânduri atât de profunde. Eram pur și simplu fericit: până atunci, nu fusesem invitat niciodată la un festival literar românesc, deși îmi doream cu ardoare de mult. Încă din facultate, unde am absolvit secția maghiară-română, am intrat tot mai adânc în cultura română, depășind cu mult nivelul unui student care are doar amintiri despre aceasta, niște flash-uri din liceu. Pur și simplu m-am îndrăgostit de Eminescu sau de Ștefan Bănulescu, nemaivorbind despre extraordinarul teatru românesc, de la Caragiale la Ionesco, m-am înduioșat citind scrisoarea de adio a lui Odobescu sau despre depozedarea lui Mateiu de către chiar tatăl său, am fost fermecat de franceza lui Enescu și de ochii melancolici ai lui Tonitza, de năzuințele înalte ale lui Brâncuși. Bine, ei sunt clasicii: dar i-am privit și pe cei de azi, de la genialul *Levant* cărărescian la eseurile lui Liiceanu și de la minunata

Dimineată pierdută la cutremurătoarea *Acasă*, pe *Cîmpia Armaghedonului*, de la concertele nemai-pomenite ale Adei Milea la spectacolele lui Andrei Șerban și de la poezia răscolitoare a lui Ioan Es. Pop la cea spilcuit-înduioșătoare a lui Dan Coman. Am scris mereu și în românește, am pornit bloguri, am publicat articole.

Pe scurt, am fost trup și suflet român, așa cum am fost trup și suflet maghiar, fapt pe care maghiarii mei nu l-au înțeles niciodată, ba mai mult, l-au considerat o trădare în cel mai mârșav sens cu putință. De aceea, nu mi-a fost niciodată ușor. Binevoitorii au crezut că sunt un fel de ambasador al culturii maghiare, un om care le arată românilor că și „noi“ avem valorile noastre mereu superioare, sau un spion care „e cu ochii pe ce fac ăștia“. Când au înțeles însă că încerc să fiu obiectiv și amendez prostia maghiară tot atât de dur ca pe cea românească, au dat înapoi. Nu le încăpea în minte că cineva poate să fie ceea ce ei considerau un „nemaghiar“. Într-un fel, îi înțeleg: nu poți fi obiectiv în defavoarea fiului tău. Pe de altă parte, oare nu subiectivitatea asta nemărginită a dus la toate prostiile istoriei? Nu credeam că o să apuc să-i văd pe conaționalii mei adorându-l pe un dictator contemporan doar pentru că le spune lucruri care le plac.

Decepția mea s-a transformat într-un dispreț major și vocal. Am fost crescut în ideea, azi aș numi-o setul de valori, conform căreia inteligența contează – chiar trebuie să fim de două ori mai inteligenți decât românii, pentru că suntem mai puțini și doar așa ne putem păstra identitatea –, cultura este cât se poate de importantă, prin urmare, contează talentul, fantezia și frumusețea, și libertatea este importantă, deci dictatorii, orice tip de dictatori, sunt niște ticăloși. După revoluție, am învățat încetul cu încetul că nu contează *decât* naționalitatea. În martie 1990 profesoara de filozofie ne spunea deja că evenimentele de la Târgu Mureș s-au agravat atunci când maghiarii s-au întors împotriva românilor, dar atunci încă trăiam și eu într-o logică duală. Păi dacă au început ei, noi ce să facem, m-am întrebat revoltat. Mai târziu, o mare traducătoare a literaturii române mi-a povestit cum se uita împreună cu soțul ei la televizor, urmărind cu sufletul la gură tot ce se întâmpla în România, și au văzut mitingul cu lumânări al maghiarilor din Târgu Mureș: erau niște chipuri tăfnoase și mergeau într-o liniște arogantă. Știam că o să fie probleme, mi-a zis doamna aceasta care s-a născut în România și a plecat prin anii '80 în Ungaria.

Dar tot nu eram pe deplin convins. Abia acum, trăind la București de aproape doi ani, mai important, trăind o viață românească și adoptând perspectiva românească, am înțeles că lucrurile puteau fi citite astfel. Pentru asta însă am avut nevoie de anii teribili de la Târgu Mureș.

Sunt nerecunoscător și nedrept. Anii de la Târgu Mureș, cel puțin primii ani de acolo, au fost într-un fel cei mai frumoși ani din viața mea dinaintea Mikunei. Și-atunci, trăiam totuși în acvariul sau, mai bine zis, în rezervația care era și este în continuare minoritatea maghiară. Cred că românii nu înțeleg cerința autonomiei Secuimii din două motive. În primul rând, statul român e foarte proaspăt și e alcătuit din niște regiuni destul de diferite cultural. Trezirea națiilor din secolul al XIX-lea s-a întins peste o cultură destul de recent formată și peste o națiune împrăștiată pe tot teritoriul de azi al țării. Iar al doilea motiv, și aspectul care mă interesează acum, este că maghiarii trăiesc deja oricum în afara României, cumva lângă ea. Cu foarte rare excepții, își serbează cărțile, spectacolele, personalitățile maghiare: cultura minoritară este una eminamente festivă. Ne revoltăm câteodată, eu și prietenii mei, că la orice Zi a Cutărui Oraș sunt mereu lansări de carte și concerte la un loc cu

gulyás și pörkölt, adică gulaș și tocană, dar trebuie să ne asumăm că noi nu putem vorbi despre cultură decât într-un cadru de operetă, printre reflectoare și aplauze. Suntem mereu în pericol și aplaudăm: încă o dată am scăpat cu viață.

Dacă te naști maghiar în România, înveți repede că trăiești într-o țară care nu e a ta. Locul unde trăiești este o țară de mântuială, întregită ca vai de capul ei și, colac peste pupăză, și din furt: Imperiului Austro-Ungar i-a fost luată o regiune, Transilvania. În capul maghiarilor, Transilvania este maghiară, chiar dacă în ea trăia din secolul al XVII-lea o majoritate românească: aceasta fiind compusă mai ales din iobagi și țărani, iar orașele fiind inexpugnabile românilor, era invizibilă și deloc luată în considerare. Maghiarii au văzut și văd în continuare palate, străzi, piețe, orașe ridicate de maghiari sau de alții, de pildă austrieci, cum este cazul clădirii Teatrului Național din Cluj, construită de Fellner & Helmer, oricum, nu de români. Stereotipia prin care românii se raportează la maghiari ca la niște „grofi“ nu e cu totul greșită, sau e greșită doar pentru că este o stereotipie, adică o generalizare nepermisă.

Trăiești deci într-un loc care a fost „al tău și al alor tăi“, dar care e acum al inamicului. Nu poți

să-ți păstrezi identitatea decât datorită școlii, teatrului și bisericii: de aceea curge încă atâtă amar de cerneală pe problema școlilor în limba maghiară, fie ele confesionale sau de altă natură. Nu o poți păstra decât păstrându-ți intactă limba maternă: sunt puriști care ar ține-o sub lacăt sau într-o butelie impenetrabilă. Ei urăsc din toată inima orice fenomen pe care îl resimt ca fiind dăunător. Și toate fenomenele noi sunt dăunătoare, pentru că sunt necunoscute, și deci primejdioase.

Toate acestea – și încă nici nu m-am încălzit, cum spune generalul Frank Slade în *Parfum de femeie* – duc la o comunitate închisă și bănuitoare, adică la exact opusul a ceea ce ar trebui să fie un scriitor cu simțurile și, în cel mai bun caz, și mintea deschise. Așa e, dar în minoritatea maghiară scriitorul e un caz special, ceva între profet, vindecător și Rodica Zafiu. Nu e un om liber: e un om care are obligații față de comunitate. Trebuie să râdă, să plângă, să îmbrățișeze, să facă dragoste gândindu-se mereu la ea. Trebuie mereu să-și protejeze limba, care e întotdeauna periclitată și pe cale de dispariție. Să nu uit copiii! Ei trebuie făcuți ca să nu fim amenințați de extincție. „Să nu fim“ – pluralul este forma gramaticală obligatorie dacă vorbim despre minoritate.

Un maghiar din România se duce printre români așa cum de Paști mergem la o tură prin pădure. Știm că nu vom înnopta acolo, știm că nu suntem prieteni cu urșii, că trebuie să ne comportăm prudent, ca să nu ne devoreze. Când tura s-a terminat, maghiarii se întorc în casa lor. Pâine pot cumpăra în românește, cheltuielile le pot plăti în românește, dar toate celelalte se întâmplă în maghiară. Statul român etalează de cele mai multe ori o română sobră și inflexibilă, maghiarii etalează o maghiară sobră și inflexibilă. „Ei sunt de vină“ e un slogan mai aproape de un verset biblic.

Din acest motiv, e foarte greu să fii maghiar din România dacă nu crezi mereu în ce crede comunitatea ta. Iar eu n-am crezut și nu cred. Bineînțeles că și la mine această „necredință“ a fost un proces: când îmi recitesc textele dinainte să mă mut la București, mă îngrozesc pur și simplu de dualitatea gândirii mele. Eram mult mai flexibil decât semenii mei, și totuși vorbeam separând cu mare grijă etniile, virtuțile și păcatele uneia sau ale celeilalte. Dar începeam să cred de mult timp ceva, și anume că faptul de a fi maghiar cu o mentalitate atât de închisă e un fel de sărăcie și autosărăcire, ca să zic așa. Te confrunți doar cu un anumit tip de idei și de probleme, te plângi cu zece guri, te automutilezi.

Ca scriitor, te porți de parcă Ionesco, Beckett sau Nabokov, adică oameni care și-au schimbat limba și au avut o carieră prodigioasă în limba la care au trecut, nici nu ar fi existat.

Inima caldă

Bouillon Blanche era un om de zăpadă cu inimă caldă. Știi probabil că toți oamenii de zăpadă au inima rece, ceea ce e și firesc: cum ar sta pe loc tot timpul un om de zăpadă cu inimă caldă în mijlocul iernii, zile întregi, să simtă ce simt oamenii? Și totuși, Bouillon Blanche exact asta făcea. Îi privea pe copii jucându-se și îmbrâncindu-se, se bucura când nu se răneau și i se rupea inima când o fetiță plângea pentru că băieții au fugărit-o.

Altfel, era la fel ca oricare alt om de zăpadă: rotofei, cu doi ochi din piatră și cu un morcov în loc de nas. Dar inima lui caldă, care bătea în corpul lui alb, îi transfigura și îi strălumina toată figura. Cu toate că nu-i putea mișca, ochii lui păreau precum ai oamenilor, transmiteau atâta căldură și sensibilitate, că îți venea greu să crezi că aparțin unui obiect neînsuflețit, unei jucării care trece împreună cu iarna.

Cei mai mulți copii îl iubeau cum nu se poate mai mult. Vezi, parcă îi vorbesc ochii! striga mereu Rosalinda când se apropia de el. Ai dreptate, și ce ochi frumoși are! îi răspundea Helena.

În alte dăți, se țeseau iubiri în jurul lui. Ce i-ai răspunde lui Bouillon dacă ți-ar mărturisi dragostea? a întrebat-o Robin pe Rebeca. Fata s-a uitat în ochii lui căprui, s-a apropiat, buzele ei aproape că atingeau buzele lui, și a spus: l-aș spune că sunt îndrăgostită deja; și-atunci, buzele lor s-au contopit într-un sărut fierbinte.

Oamenii mai în vârstă, care știau deja prețul dragostei, stăteau de vorbă cu Bouillon pe ascuns. Doamna Fulgureață, ai cărei copii plecaseră departe, iar soțul ei se omorâse de inimă rea, se oprea deseori lângă el și îi povestea mereu viața ei, care începuse atât de frumos. Născuse trei copii unul după altul, două fete și un băiat, erau lumina ochilor lor, ai ei și ai lui Désiré, cu care se iubise cum nu se poate mai frumos. Mona, Ina și Raul erau niște copii frumoși, inteligenți și talentați; doamna Fulgureață îi arăta lui Bouillon versurile Monei și desenele Inei, iar Raul juca fotbal de până și Messi l-ar fi invidiat. Bouillon nu știa cine e Messi, dar înțelegea durerea femeii cu ochi adânci. Nu putea să răspundă nimic, dar știa să asculte, și

doamna Fulgureață se întorcea acasă mai împăcată decât era atunci când venea la el.

Cum am spus, Bouillon era iubit de toată lumea, dar Jasper îl ura din toată inima. Acest băiat de cincisprezece ani purta în el un convenționalism atroce: îi plăceau lucrurile dacă erau așa cum trebuie să fie. Pentru el, normal însemna ceva care nu e deosebit. Ca mulți oameni, nu știa ce gândește, dar ținea cu atât mai mult la ideile lui. Nu spunea niciodată că nu-i place Bouillon pentru că e diferit, găsea mereu motive pentru ura lui, susținea că Bouillon e urât, ceea ce de bună seamă că nu era adevărat. Observai de la o poștă că Bouillon e chiar frumos printre oamenii de zăpadă, cu morcovul lui portocaliu care parcă ardea.

Cum se întâmplă adesea, un om dur și cu mintea boantă își găsește mereu un discipol. Jasper era urmat peste tot de Horace, un băiat mai mic cu doi ani, care lua de bun tot ce spunea Jasper, nici nu se gândea măcar, doar îl urma în fapte și în vorbe.

Ei bine, Horace era convins că Bouillon e urât chiar dinainte ca Jasper să încerce să-l convingă. Iar când Dana, cea mai frumoasă fată din clasa lui Jasper, o zeiță zveltă și roșcată, i-a luat apărarea lui Bouillon, treaba a fost ca și făcută.

În ziua aceea, prietenii abia au așteptat apusul. Când în sfârșit a început să se însereze, au luat doi

țărui din gărdulețul grădinii doamnei Fulgureață. A, încă nu ți-am zis despre ea. Alături de Bouillon, grădina era consolarea acestei bătrâne biciuite de viață. Sădisse acolo niște plante care nu se ofileau nici iarna, molizi și iasomii de iarnă. Venea zilnic și își admira ghivecele, le vorbea despre copiii ei care plecaseră în lume, își plângea durerile și se întorcea acasă, pentru că la ele mergea mereu după ce îl vizita pe Bouillon.

Jasper și Horace au așteptat cu nerăbdare ca doamna Fulgureață să urce scara. S-a cărat, a dat semnalul Horace, și-atunci, cum ți-am spus deja, au luat amândoi câte-un țărui. Nu uita, drept în inimă să ți tești! l-a avertizat Jasper pe Horace. N-avea grijă! i-a răspuns acesta.

S-au dus la Bouillon, care știa deja ce urmează, pentru că văzuse în ochii lor lumina cea rea, și au înfipt țăruii drept în inima lui caldă, care bătuse atâtea ani. Atunci, Bouillon a devenit asemenea celorlalți oameni de zăpadă, un obiect din decorul iernii. Parcă și fularul lui mov a obosit, iar morcovul a albit pe loc.

Dar Jasper și Horace nu s-au bucurat prea mult de victoria lor, pentru că oamenii și-au dat seama cine e în spatele acestui omor mârșav. Au observat imediat că lumina ochilor lui Bouillon s-a stins și au identificat făptașii cu intuiția aceea care e mai sigură decât informația. Nimeni nu i-a mai salutat, ba Roșcovana

a pornit chiar un război în toată puterea cuvântului împotriva lor. Horace a fost călcat de tramvaiul 113 nu mult după aceea, iar Jasper a devenit un infractor periculos, mai ales pentru că și-a dat seama că nu poate fi iubit de nimeni. Țărușii doamnei Fulgureață au fost înlocuiți de vecini, și de-atunci încolo aceștia i-au ascultat poveștile care înainte li se păreau interminabile, pentru că au înțeles că în niște cazuri fericite sau nefericite — cine suntem noi să decidem asta? — iubirea nu se poate termina, și nici nu ar fi bine dacă s-ar întâmpla asta.

Péter Demény este curajos și strălucitor în noul său roman *Ieșirea din vârtej*, finalul limpede al vieții zbuciumate din *Vârtej în reluare*. Curajos? O dată, pentru că puțini oameni își deschid așa sufletul pentru o judecată publică minuțioasă și care stă să se transforme în anatomie a gândirii. Apoi, pentru că e greu să le spui iubirilor tale, fie ele romantice sau filiale, cum le vezi cu adevărat. Sinceritatea clară este mereu distructivă, dar, poate, singura cale spre regăsire. Și a treia oară, pentru că scrie în română ce simte cu asupra de măsură despre lumea maghiară de care aparține și de care pe noi ne desparte un zid lingvistic. *Ieșirea din vârtej* are aici un substrat care nu-l va face mai iubit pe autor. Dar, cu siguranță, mai puternic. Strălucitor? Pentru că toate acestea dau un roman care te ține cu sufletul la gură, se citește cu poftă, îți dă de gândit la adâncimi pe care nu vrei să le recunoști. Iar la final te vor face să spui „dar această biografie ne aparține și nouă“. Dacă biografie este.

Cătălin Striblea

curtea veche
publishing

Carte citită de

VORBITORINCI

curteaveche.ro

ISBN 978-606-44-1992-7

9 786064 419927